

Wrona-Meryk, Izabela

Szkoła Handlowa Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie w latach 1918–1939

Prace Naukowe AJD. Pedagogika 21, 483-494

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Izabela WRONA-MERYK

Szkoła Handlowa Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie w latach 1921–1939

Utworzenie Szkoły Handlowej w Częstochowie było realizacją marzeń postępowych Polaków o narodowym, polskim szkolnictwie w kraju, który po 123 latach niewoli odzyskał niepodległość¹. Szkolnictwo zawodowe w Częstochowie uzależnione było wówczas od ogólnego stanu przemysłu w mieście i możliwości zatrudnienia absolwentów oraz zgodne z tendencją rozwoju tego szkolnictwa w kraju². Stan placówek kształcenia zawodowego nie był zadowalający. Gmina żydowska prowadziła najstarszą założoną w 1879 roku Szkołę Rzemieśniczo-Przemysłową Męską dla żydowskiej młodzieży. Od 1903 r. istniała również żydowska Szkoła Rolnicza. Siostry Zmartwychwstania Pańskiego utworzyły w 1918 roku Żeńską Szkołę Przemysłowo-Handlową, a w 1919 roku rozpoczęła działalność Państwowa Szkoła Gospodarstwa Domowego (Żeńska). Ponadto funkcjonowały kursy: handlowe, rzemieśnicze, rolnicze, z liczbą około 300 uczestników, nazwane – często przesadnie – szkołami³.

W grudniu 1919 roku przybył z wizytą do Częstochowy delegat ministerstwa oświaty, przedstawiciel sekcji szkolnictwa zawodowego K. Widowski z propozycją zaprojektowania w Częstochowie szkoły handlowej⁴. Pomoc finansową dla nowo powstałej placówki zaoferował Magistrat m. Częstochowy

¹ 80 lat Zespołu Szkół im. Jana Kochanowskiego w Częstochowie, Częstochowa 2002, s. 3.

² B. Snoch, *Z dziejów szkolnictwa w Częstochowie i w regionie częstochowskim w latach 1918–1990*, Częstochowa 1998, s. 112.

³ Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), Magistrat m. Częstochowy (dalej: MagCz), Sprawy szkolnictwa i oświaty 1919–1939, sygn. 7891, k. 6–9; Z. Grządzielski, *Oświata w Częstochowie w latach 1919–1939*, [w:] *Częstochowa. Dzieje miasta i Klasztoru Jasnogórskiego w czasach Polski odrodzonej i drugiej wojny światowej 1918–1945*, red. R. Szwed, t. 3, Częstochowa 2006, s. 298.

⁴ *Szkoła handlowa w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1919, nr 275, s. 3.

w kwocie 100 000 mk (na otwarcie i prowadzenie szkoły), liczone również na wsparcie ze strony Sejmiku Powiatowego⁵. W celach organizacyjnych powołano tymczasowy zarząd, w skład którego weszli: Bolesław Rylski (właściciel fabryki szkła), Piątkowski, Szkop, Dyliński, Młodkowski i Bolesław Majewski⁶.

7 maja 1921 roku Stowarzyszenie Kupców Polskich w Częstochowie otrzymało zgodę Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na otwarcie szkoły z dniem 1 września 1921 roku na następujących warunkach: nauka trwa trzy lata; szkoła posiada trzy klasy przygotowawcze, które w następnych latach są stopniowo likwidowane; nauka prowadzona jest zgodnie z planami i programami państwowych szkół handlowych; do klasy pierwszej specjalnej przyjmowani są chłopcy w wieku 13–16 lat, którzy ukończyli trzy klasy szkoły średniej lub sześć oddziałów szkoły powszechnej, lub też złożyli odpowiedni egzamin; zajęcia odbywają się w godzinach rannych⁷. Członkami, a zarazem udziałowcami szkoły zostały osoby, które wpłaciły jednorazową, bezzwrotną składkę członkowską w wysokość 5000 marek (placówka utrzymywana z funduszy społecznych)⁸. Decyzją ministerstwa kierownikiem szkoły został Wacław Fidler⁹.

16 czerwca 1921 roku sporządzono akt notarialny, na mocy którego dom Walczaka przeszedł na własność Stowarzyszenia Kupców Polskich za kwotę półtora miliona marek¹⁰. Koszt remontu zakupionego lokalu wyceniono zaś na kwotę pięciu milionów marek. Siedzibą szkoły został jednopiętrowy budynek usytuowany przy ulicy Dzikiej, zwanej później Handlową, a obecnie Korczaka¹¹.

Ciągły apel o pomoc finansową przynosił pozytywne efekty. Rada Banku Handlowego w Warszawie na wniosek dyrektora oddziału banku w Częstochowie Józefa Nowińskiego zdecydowała wspomóc tak ważną inwestycję oświatową subsydiem w wysokości 150 000 mk¹². Wsparcia szkole między innymi udzielili: Sejmik Powiatowy w kwocie 500 000 marek, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego¹³, Stowarzyszenie Społyców „Obrona” 1 100 000 marek¹⁴. Znaczne kwoty wpływały również z indywidualnych inicjatyw¹⁵.

⁵ *O szkołę handlową w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 120, s. 3.

⁶ *O szkołę handlową w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 126, s. 3.

⁷ APCz, Wydział Powiatowy w Częstochowie (dalej: WPCz), Sprawy własne zakładów szkolnych (1921–1933), sygn. 408, bez pag.; *Klasy przygotowawcze w szkole handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 143, s. 4.

⁸ *Zapisy kandydatów na członków – udziałowców szkoły handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 127, s. 3.

⁹ APCz, WPCz, Sprawy własne zakładów..., sygn. 408, bez pag.

¹⁰ *Szkoła handlowa w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski”, 1921, nr 137, s. 3.

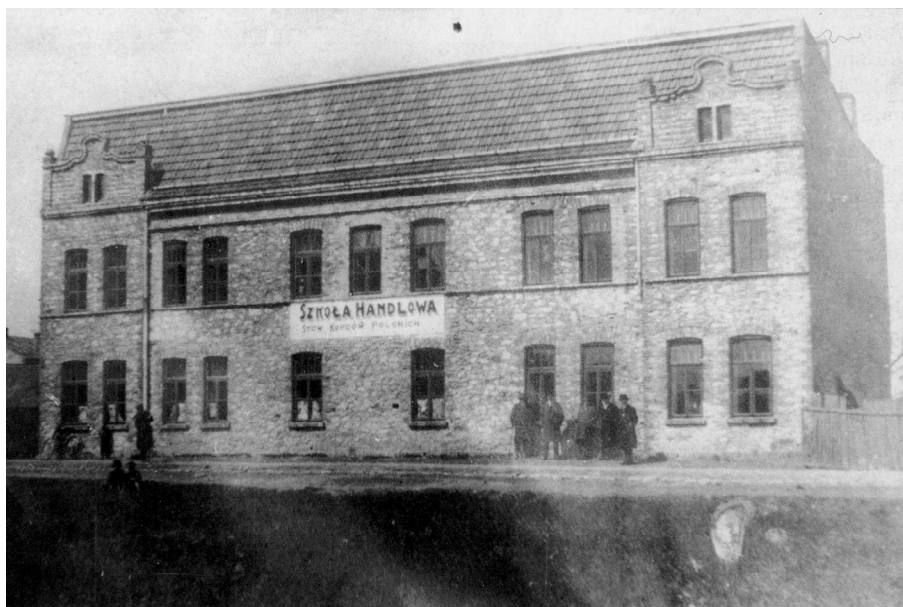
¹¹ *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 6.

¹² *150 000 mk na szkołę handlową w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 150 s. 3.

¹³ APCz, WPCz, Sprawy własne zakładów..., sygn. 408, bez pag.

¹⁴ *Stowarzyszenie „Obrona” 1100 000 mk ofiarowało na Szkołę Handlową*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 113, s. 3.

¹⁵ *Znaczna ofiara na Szkołę Handlową*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 13, s. 3; *Hojna ofiara na Szkołę Handlową*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 13, s. 3; *Znaczna ofiara na Szkołę*

Fot. 1. Budynek Szkoły Handlowej w 1921/22 r.

Szczególne zasługi dla realizacji przedsięwzięcia oświatowego przypisuje się Franciszkowi Wilkoszewskiemu (właścicielowi drukarni i redaktorowi „Gońca Częstochowskiego”), Leonowi Piotrowskiemu (właścicielowi sklepu z artykułami kolonialnymi), Bolesławowi Rylskiemu (właścicielowi fabryki szkła) oraz księgarzowi Antoniemu Gmachowskiemu¹⁶.

Zapisy do szkoły rozpoczęły się z początkiem sierpnia, o czym informowała gazeta lokalna „Goniec Częstochowski”. Osoby zainteresowane mogły składać w lokalu Stowarzyszenia Kupców Polskich w III al. NMP 54 następujące dokumenty: metrykę, aktualne świadectwo szczepienia przeciwko ospie, ostatnie świadectwo szkolne. Termin egzaminów wyznaczono na dzień 5 września w budynku szkoły przy ul. Dzikiej (rozpoczęcie roku szkolnego miało nastąpić 10 września 1921 roku)¹⁷. Początkowa opłata za miesięczną naukę ucznia wynosiła 1500 marek, do czasu jej upaństwowienia, o co zabiegał zarówno zarząd Stowarzyszenia Kupców Polskich, jak i szkoły. Ewentualną podwyżkę przewidywano tylko w momencie wzrostu płac nauczycieli wskutek uchwały Związku Nauczyci-

Handlową, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 32, s. 2; *Ofiary*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 88, s. 8; darowizny zebrano w trakcie wieczoru pożegnalnego byłego właściciela cukierni „Cristal” Śmigielskiego w kwocie 60 000 mk; na rzecz szkoły firma „Brass i Synowie” (fabiarnia) złożyła ofiarę w wysokości 100 000 000 mk, Hurtownia Kupców Polskich w Częstochowie przekazała 100 000 000 mk.

¹⁶ *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 5–6.

¹⁷ *Zapisy do szkoły handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 170, s. 5; *Ogłoszenie*, „Goniec Częstochowski”, 1921, nr 187, s. 4.

cielskiego¹⁸. W programie szkoły znajdowały się następujące przedmioty: język polski, historia, matematyka, ćwiczenia cielesne, wiadomości przyrodnicze, język obcy z korespondencją, nauka o Polsce współczesnej, kaligrafia, stenografia, pisanie na maszynach, rachunki kupieckie, buchalteria, nauka o handlu i wekslu, korespondencja¹⁹. W ramach czwartej klasy specjalnej realizowano w okresie dwudziestolecia międzywojennego przedmioty: religia, język polski, język niemiecki, historia, geografia gospodarcza, ekonomia polityczna, prawoznawstwo, matematyka, fizyka, arytmetyka, arytmetyka handlowa, księgowość, księgowość i konta wzorcowe, kaligrafia, nauka o handlu oraz technika handlu zagranicznego, korespondencja, ćwiczenia cielesne (gimnastyka)²⁰.

Otwarcie, jak i poświęcenie szkoły wyznaczono na dzień 10 i 11 września 1921 roku. Do uczestnictwa w uroczystości zachęcało Stowarzyszenie Kupców Polskich w Częstochowie, jak i „Goniec Częstochowski”, wskazując zarazem ważną rolę placówki oświatowej na terenie miasta Częstochowy i powiatu²¹: „W poczuciu wielkich zadań, jakie otwierają się przed polskim handlem i przemysłem, Stowarzyszenie Kupców Polskich założyło z własnych funduszy skromną placówkę wiedzy handlowej, której pomyślny rozwój może przynieść wielkie korzyści dla kraju i społeczeństwa. Jak na dzisiejsze trudne stosunki nieliczne kupiectwo nasze uczyniło już bardzo wiele. Nie wątpimy też, że i społeczeństwo miejscowe rozumiejąc znaczenie otwarcia tej pożytecznej instytucji naukowej dla naszego miasta weźmie liczny udział w uroczystości poświęcenia szkoły”²².

Rada Stowarzyszenia Kupców Polskich w Warszawie zdecydowała, że na uroczystość przybędzie z delegatami wszystkich oddziałów²³. 11 września 1921 roku odbyło się poświęcenie i otwarcie Szkoły Handlowej, połączone ze zjazdem członków Rady Stowarzyszenia Kupców Polskich w Warszawie. W uroczystości wzięli udział m.in.: ks. prefekt Tadeusz Peche, delegat Ministerstwa Przemysłu i Handlu – Hirst, prezes Rady Miejskiej – dr Stanisław Nowak, prezes Stowarzyszenia Kupców Polskich w Warszawie – Bogusław Herse, delegat Kongregacji Kupiectwa Polskiego w Krakowie – Jaworski, Jerzy Cholewicki – prezes „Lutni”, właściciel składu wyrobów bławatnych, prezes stowarzyszenia zrzeszającego częstochowskich kupców, Józef Trzos – dyrektor szkoły, uczniowie, rodzice²⁴. Oprawę artystyczną przygotowało Towarzystwo Śpiewacze

¹⁸ *Ze szkoły handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 176, s. 4.

¹⁹ *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 7; M. Walczak, *Szkolnictwo zawodowe w Polsce w okresie okupacji hitlerowskiej*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1993, s. 20.

²⁰ Archiwum Zespołu Szkół im. Jana Kochanowskiego w Częstochowie, Świadcetwa szkolne z lat międzywojnia, 1931–1933, bez pag.

²¹ *Ze Stowarzyszenia Kupców Polskich*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 194, s. 3.

²² *Otwarcie szkoły handlowej w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 198, s. 3.

²³ *Ze Stowarzyszenia Kupców Polskich*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 193, s. 4; *Z konferencji kupiectwa polskiego*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 194, s. 2; *Poświęcenie Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 196, s. 3.

²⁴ *Z uroczystości otwarcia Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 199, s. 3.

„Lutnia”, na którego repertuar złożyły się kompozycje muzyczne Chopina, Paderewskiego, Wieniawskiego, Czajkowskiego w wykonaniu Karola Wopaleńskiego, Stanisława Białeckiego, Stanisława Wiśniewskiego, Stefana Smugi wraz z synami Tadeuszem i Bronisławem²⁵.

We wrześniu 1922 roku Dyrekcja Szkoły Handlowej zabiegała w Magistracie m. Częstochowy o budynek przy koszarach Zawady (w tak zwanej „Zawodówce”) w celu szerszego rozwoju działalności. Niestety pomieszczenia zostały przyznane decyzją radnych Związkowi Nauczycielskiemu w celu utworzenia szkoły powszechnej²⁶. Ze względu na brak wystarczających pomieszczeń dyrektor szkoły Józef Trzos zdecydował w 1923 roku powiększyć istniejący gmach, dobudowując drugie piętro. Poświęcenia nowych sal, urządzonych według ówczesnych wymagań, dokonał biskup Władysław Krynicki 20 stycznia 1924 roku²⁷. Z kolei 22 czerwca owego roku mury szkoły opuścili pierwsi absolwenci²⁸. Dwa lata później, 12 stycznia 1926 roku szkoła otwarła bursę dla uczniów spoza Częstochowy²⁹.

W pierwszych latach funkcjonowania szkoły nauka trwała trzy lata, jednak kilka lat później cykl kształcenia został wydłużony o rok, dzięki czemu absolwenci uzyskiwali cenzus wojskowy, a tym samym możliwość kontynuacji nauki w szkole podchorążych³⁰. Oficjalna nazwa szkoły brzmiała: 3-klasowa Koedukacyjna Szkoła Handlowa z czwartą klasą specjalną o kierunku ogólnoprzemysłowym Stowarzyszenia Kupców Polskich. Po reformie jędrzejewiczowskiej placówkę przekształcono w czteroletnie Gimnazjum Handlowe i dwuletnie Liceum Handlowe³¹. Zaś w latach 1936/37 szkoła zmieniła nazwę na Gimnazjum Kupieckie Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie³².

Pierwszym dyrektorem szkoły był Józef Trzos. Kierował placówką do 1924 roku, przyczyniając się do rozbudowy i rozwoju placówki w jej pierwszych trzech latach istnienia. Od 1924 roku na roczną kadencję wybrano Antoniego Zboińskiego, który kładł nacisk m.in na harcerstwo oraz hufiec, jako „środk

²⁵ W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Częstochowa 2008, s. 242.

²⁶ *Z Rady Miejskiej*, „Goniec Częstochowski”, 1922, nr 213, s. 2.

²⁷ *Uroczystość poświęcenia Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski”, 1924, nr 17, s. 4.

²⁸ *Zakończenie roku w Szkole Handlowej*, „Goniec Częstochowski”, 1924, nr 141, s. 3; 22 czerwca 1924 roku szkołę ukończyli: Franciszek Bajer, Jan Balas, Edward Bargieł, Władysław Biesiekierski, Stefan Broniarski, Waclaw Cencel, Henryk Chętkowski, Marian Iwański, Mieczysław Kania, Edward Klar, Kazimierz Krachulec, Zygmunt Kukliński, Jan Kulejewski, Marian Lula, Henryk Michno, Józef Miłkowski, Ludwik Mika, Witold Nurczyński, Jan Piątkowski, Jan Płaczek, Andrzej Polaski, Edward Pukaczewski, Józef Rydzewski, Tadeusz Sliwonik, Tadeusz Szwymer, Leopold Szczepański, Tadeusz Wawrzynowicz (syn Ludwika Wawrzynowicza), Stanisław Więckowski, Józef Wołek.

²⁹ *Ze Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski”, 1926, nr 12, s. 3.

³⁰ *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 6.

³¹ Tamże.

³² *Uroczystość wręczenia matur absolwentom Gimnazjum Kupieckiego Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1937, nr 139, s. 6.

wyrabiające silny a prawy charakter”³³. Wraz z nowym rokiem szkolnym 1925/26 na stanowisko dyrektorskie zostaje wytypowany Stanisław Dzieciołowski z Warszawy, doktor nauk ekonomicznych³⁴. Z kolei w roku 1926/27 kierownikiem placówki zostaje Leopold Ślósarski, absolwent Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie oraz Uniwersytetu Warszawskiego na wydziale prawa. Obejmując tak ważne stanowisko, posiadał już doświadczenie w zakresie zarządzania placówkami oświatowymi³⁵. Dzięki staraniom dyrektora szkoła zyskała nowe dwupiętrowe skrzydło, w którym mieściła się sala gimnastyczna i 9 dodatkowych sal lekcyjnych³⁶.

Fot. 2. Uczennice Szkoły Handlowej – okres międzywojenny

Wychowankami szkoły była wyłącznie młodzież męska. Dopiero w 1931 roku przekształciła się w koedukacyjną, co przyczyniło się z kolei do wzrostu liczby uczniów ze 100 do 300. Fakt ten pociągnął za sobą konieczność zatrudnienia większej liczby nauczycieli. W 1929 roku stanowisko nauczyciela przedmiotów zawodowych, a zarazem dyrektora objął Lech Smólski³⁷, pracujący jako nauczyciel w Mińsku Mazowieckim, gdzie następnie w wieku 27 lat został mianowany dyrektorem tamtejszego gimnazjum męskiego. W trakcie pobytu

³³ *Zakończenie roku w Szkole Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 148, s. 3.

³⁴ *Nowy dyrektor Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 193, s. 3.

³⁵ *Nowy dyrektor Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 189, s. 3.

³⁶ *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 6.

³⁷ Tamże.

w Częstochowie oprócz pracy pedagogicznej poświęcił się również działalności społecznej, a także pełnił funkcję rzeczoznawcy sądowego, radnego m. Częstochowy, prezesa Związku Oficerów Rezerwy, wiceprzewodniczącego Ligi Morskiej i Kolonialnej, a także założył pielgrzymkowe kino na Jasnej Górze. Spokojne i twórcze życie Lecha Smólskiego oraz jego rodziny zburzył wrzesień 1939 roku. Z materiałów szkolnych wynika, że został zamordowany 28 kwietnia 1940 roku w Katyniu (w 1939 roku dostaje się do niewoli sowieckiej, 27 kwietnia 1940 roku wywieziony do Katynia, gdzie następnego dnia zostaje zamordowany)³⁸.

Kadrę nauczycielską szkoły stanowili wysoko wykwalifikowani wykładowcy, co w połączeniu z profilem kształcenia zaowocowało przygotowaniem odpowiedniej klasy specjalistów z zakresu handlu, bankowości i administracji. W okresie dwudziestolecia międzywojennego skład grona pedagogicznego ulegał ciągłej zmianie, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Grono pedagogiczne Szkoły Handlowej w Częstochowie

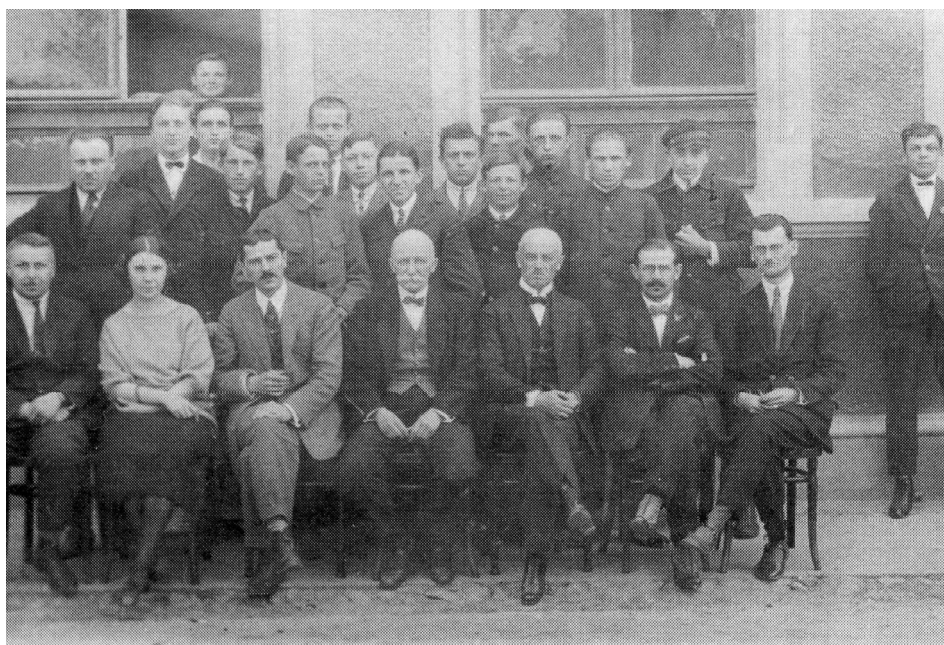
Lp.	Imię i nazwisko nauczyciela	Przedmioty	Lata pracy
1.	Jerzy Basenko	arytmetyka, rachunki kupieckie	1931–1948
2.	Jan Burstin	język niemiecki	1931–1943
3.	R. Czekalski	brak danych	1935– ?
4.	Zofia Dąbrowska	brak danych	1935– ?
5.	Hermina Doeringowa	stenografia, pisanie na maszynie	1924–1939
6.	Janina Galle	brak danych	1931– ?
7.	Mieczysław Izard	muzyka, chór, orkiestra	1937–1940
8.	Izabella Janik	wychowanie fizyczne, pisanie na maszynie	1925–1974
9.	Kędziński	brak danych	1931– ?
10.	Julian Kielar	wychowanie fizyczne, przysposobienie wojskowe, pisanie na maszynach	1934–1942
11.	J. Kowalikówna	brak danych	1935– ?
12.	Stanisław Królikowski	brak danych	1933– ?
13.	A. Krupka	brak danych	1935– ?
14.	Adam Miller	język polski	1921–1943
15.	Maciej Mydlarz	brak danych	1924/25– ?
16.	Stefania Mykietiuł	biologia, geografia	1937–1951
17.	Henryk Pietrzak	śpiew, muzyka	1935–1942
18.	Leon Rzykiecki	przedmioty zawodowe	1930–1940
19.	W. Sobczak	brak danych	1931– ?

³⁸ Tamże, s. 9, 38.

Tabela 1. Grono pedagogiczne Szkoły Handlowej w Częstochowie (cd.)

Lp.	Imię i nazwisko nauczyciela	Przedmioty	Lata pracy
20.	B. Srokowski	kierownik kursów organizowanych przez Szkołę Handlową	1924/25– ?
21.	Aleksandra Stochówna	historia, wychowanie fizyczne	1931–1943
22.	Dr Marian Stoszek	prawoznawstwo	1938–1954
23.	M. Szarkowski	brak danych	1924– ?
24.	R. Szymczyński	brak danych	1935– ?
25.	Ludwik Wawrzynowicz	chór	1921/22– ?
26.	J. Zakrzewski	brak danych	1931– ?
27.	Zawadzki	chór	1937– ?

Źródło: *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 57–67; *Zakończenie roku szkolnego w Szkole Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 143, s. 3; *Zakończenie roku szkolnego w Szkole Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 145, s. 5; *Z uroczystości w Szkole Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 141, s. 3; *Z uroczystości zakończenia roku szkolnego i rozdania świadectw w Szkole Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1935, nr 139, s. 3.

Fot. 3. Uczniowie i grono pedagogiczne w roku szkolnym 1924/25. Siedzą: pierwszy od lewej – A. Miller, druga – H. Doeringowa, czwarty – dyrektor szkoły Antoni Zboiński

Panujący w okresie dwudziestolecia międzywojennego kryzys gospodarczy dotykał wiele sfer, w tym handlową i finansową, a przede wszystkim miał duży wpływ na instytucje społeczne funkcjonujące dzięki ofiarności społeczności lokalnej. Szkoła Handlowa Stowarzyszenia Kupców Polskich nie otrzymując dotacji od państwa czy samorządu, liczyła wyłącznie na pomoc materialną częstochowskiego społeczeństwa. W celu zebrania funduszy na pomoce szkolne Rada Pedagogiczna Szkoły Handlowej organizowała wspólnie z Komitetem Rodzicielskim zabawy plenerowe, koncerty orkiestr, loterie fantowe, wieczory taneczne, kiermasze³⁹. Dzięki tej współpracy oraz staraniom dyrektora Lecha Smólskiego w 1937 roku szkoła otrzymała komplet instrumentów dętych i szczyła się trzydziestokiluosobową orkiestrą, prowadzoną przez ówczesnego nauczyciela muzyki Mieczysława Izarda. Prawdopodobnie w 1936 roku szkoła otrzymała sztandar z wyhaftowanym na czerwonym tle orłem w koronie z wizerunkiem Najświętszej Maryi Panny na piersiach. Fundatorem sztandaru był Komitet Rodzicielski⁴⁰.

Fot. 4. Szkolna orkiestra dęta w 1937 roku

Szkoła Handlowa cieszyła się wśród młodzieży dużą popularnością. Z roku na rok zwiększała się liczba chętnych pragnących czas edukacji spędzić w mu-

³⁹ *Dzień Szkoły Handlowej w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 223, s. 4; *Wielka zabawa na rzecz Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 135, s. 4; *Wielki kiermasz na rzecz Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 244, s. 3.

⁴⁰ *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 8; *Koncert i zabawa taneczna Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1927, nr 12, s. 5.

rach wyżej wymienionej szkoły. W latach 1923/24 szkołę ukończyło 32 uczniów⁴¹, w 1924/25 – 49⁴², zaś 1937/38 – 38⁴³. Duży na to wpływ miało życie wewnętrzne szkoły, które było dość intensywne. Zorganizowana przez uczniów „Samopomoc Uczniowska”, urządzała m.in. wieczory muzyczno-wokalne, recytatorskie w sali Teatru Ludowego lub w lokalu Stowarzyszenia Kupców Polskich, gdzie odbywały się popisy muzyczne, recytatorskie, chóralne, przedstawienia teatralne w wykonaniu grona uczniowskiego szkoły⁴⁴. Wychowankowie brali czynny udział w świętach państwowych, m.in.: 19 marca z okazji imienin Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego⁴⁵, święta sportowego młodzieży szkół średnich, w których zdobywali czołowe miejsca⁴⁶. Składali ofiarę pieniężną na cele dobroczynne z okazji imienin dyrektora szkoły, grona pedagogicznego (m.in. 30 000 mk na cegielkę wawelską, na dzieci repatriantów 30 000 000 mk)⁴⁷. Każdą uroczystość ubogacał śpiewem męski chór szkolny pod batutą znanego w mieście muzyka i dyrektora Szkoły Muzycznej w Częstochowie Ludwika Wawrzynowicza⁴⁸. Od 1934 roku przy Szkole Handlowej działa prężnie drużyna harcerska, która nosiła nazwę 102. Zagłębiowskiej Drużyny Skautów im. hetmana Stanisława Żółkiewskiego. Założycielem tej organizacji był nauczyciel wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego Julian Kielar, który w swojej pracy akcentował potrzebę rozbudzania uczuć patriotycznych wśród młodzieży, uspołeczniania druhen, kształtowania w nich rzetelności, uczciwości, poczucia odpowiedzialności za swe czyny wobec Boga i ludzi⁴⁹.

W lutym 1926 roku ukazał się pierwszy numer dwutygodnika autorstwa uczniów Szkoły Handlowej pt.: „Przedświt”. Zawierał on słowo wstępne, kilka artykułów o tematyce ogólnej, wiersze, wiadomości szkolne, humor, zagadki⁵⁰. W tym samym roku utworzono Koło (byłych) Wychowawców Szkoły, którego głównym celem stało się szerzenie zasad racjonalnego prowadzenia handlu; podniesienie i obrona godności stanu kupieckiego; propagowanie idei unarodowienia handlu; obrona narodowych, obywatelskich i służbowych praw członków koła; racjonalna organizacja pośrednictwa pracy; współdziałanie z zarządem

⁴¹ *Zakończenie roku w Szkole Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 141, s. 3.

⁴² *Lista maturzystów – abiturientów Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 138, s. 3; *Zakończenie roku w Szkole Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 148, s. 3.

⁴³ *Z uroczystości wręczenia świadectw w Gimnazjum Handlowym Stowarzyszenia Kupców Polskich*, „Goniec Częstochowski” 1938, nr 151, s. 4.

⁴⁴ *Na cześć połączenia Wilan z Macierzą*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 121, s. 3; *Wieczór literacko-muzyczno-wokalny na Samopomoc Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 114, s. 5; *Wieczór Samopomocy Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 116, s. 3.

⁴⁵ *Od Stowarzyszenia Kupców Polskich*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 65, s. 6.

⁴⁶ *Ze święta sportowego młodzieży szkolnej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 131, s. 3.

⁴⁷ *Ofiary*, „Goniec Częstochowski”, 1922, nr 65, s. 6; *Ofiary*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 66, s. 7.

⁴⁸ *Zakończenie roku w Szkole Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 141, s. 3.

⁴⁹ *80 lat Zespołu Szkół...*, s. 53–54.

⁵⁰ *Dwutygodnik uczniów Szkoły Handlowej w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 61, s. 3.

głównym (byłych) wychowawców wszystkich szkół handlowych w Polsce⁵¹. Oficjalnie Koło (byłych) Wychowawców Szkoły zostało przyjęte w poczet jednej z trzech sekcji Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie 24 czerwca 1933 roku, wówczas nosiło nazwę Absolwentów Szkoły Handlowej⁵², a następnie w 1934 roku przekształciło się w Kolegium Absolwentów⁵³.

W 1934 roku z okazji jubileuszu dziesięciolecia działalności placówki dyrektor szkoły Lech Smólski po raz pierwszy zorganizował wystawę prac uczniowskich, która w kolejnych latach stała się tradycją szkoły. W pierwszej sali prezentowano prace reprodukowane z działu reklamy handlu, stenografii, protokoły i albumy ilustrujące: rozwój wychowania fizycznego w szkole oraz coroczne wycieczki do Gdyni; prace z zakresu języka polskiego, niemieckiego; wzory kont z księgami handlowymi; zbiory dokumentów oraz wzorowe księgi bilansów, buchalteryjne dla sklepów; korespondencje handlowe. W drugiej sali zgromadzono eksponaty z działu towaroznawstwa. W czterdziestu gablotach znajdowały się próbki oraz towary w poszczególnych fazach produkcji, takie jak: metale, drewno, skóry, futra, wełna, juta, bawełna, len, kleje, produkty naftowe, papier itp., a wszystko zaopatrzone w odpowiednie wykresy, mapy handlowe, kolejowe. W sali trzeciej eksponowano prace z zakresu arytmetyki handlowej, ekonomii społecznej, księgowości⁵⁴. W roku szkolnym 1936/37 szkoła posiadała już kilka nowo wyposażonych sal: towaroznawstwa, maszyn i kupiecką⁵⁵.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się również prowadzone przez szkołę od 1925 roku półroczne kursy księgowości⁵⁶. Znacznie wcześniej, bo od 1923 roku, Zarząd Stowarzyszenia Kupców Polskich realizował coroczne kursy handlowe (od 1925/26 roku jednoroczne wieczorowe kursy handlowe) w gmachu II Gimnazjum Państwowego. W ramach zajęć odbywały się wykłady z zakresu: księgowości, korespondencji handlowej, arytmetyki handlowej, nauki o handlu i prawoznawstwie, geografii gospodarczej, towaroznawstwa i stenografii. Dodatkowo dla zainteresowanych poza programem nauczania prowadzono naukę pisania na maszynach⁵⁷.

Wybuch wojny we wrześniu 1939 roku spowodował pojawienie się nowych zjawisk w życiu szkoły – martyrologię i konspirację. Lata okupacji zapisały się szczególnie tragicznie na kartach historii Gimnazjum i Liceum Handlowego.

⁵¹ *Zjazd b. Wychowawców Szkoły Handlowej*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 77, s. 6.

⁵² *Z walnego zebrania członków Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1933, nr 144, s. 3.

⁵³ *Uroczystość w Szkole Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 138, s. 3.

⁵⁴ *Z wystawy uczniowskiej w Szkole Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 141, s. 4.

⁵⁵ *Uroczystość wręczenia matur absolwentom Gimnazjum Kupieckiego Stowarzyszenia Kupców Polskich w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1937, nr 139, s. 6.

⁵⁶ *Ogłoszenia*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 221, s. 2.

⁵⁷ *Ogłoszenia*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 200, 205, s. 4 i 5.

Inwazja hitlerowska i sowiecka we wrześniu trzydziestego dziewiątego roku oraz lata tajnej działalności zebrały krwawe żniwo wśród uczniów i nauczycieli, którzy zostali rozstrzelani lub przetransportowani do obozów koncentracyjnych za działalność konspiracyjną. Niezniechęceni brakiem budynku, którego zostali pozbawieni jesienią 1940 roku, podejmują walkę z najeźdźcą. Już w październiku z inicjatywy Juliana Kielara (pseudonim „Prokocimski”) i Józefa Wyżykowskiego powstaje tajna organizacja harcerska do walki z najeźdźcą – Szare Szeregi Częstochowy, której zadaniem było gromadzenie materiałów opatrunkowych, prowadzenie działalności kolportażowej, organizowanie pomocy potrzebującym, akcje sabotażowe i rozbrojeniowe Niemców. Odwaga i niezłomność nauczycieli, jak i uczniów, przyczyniła się do powstania niezinstytucjonalizowanych kompletów tajnego nauczania z zakresu liceum ogólnokształcącego, a nawet uniwersytetu⁵⁸.

Summary

Trade School in the years 1921–1939

School of Economics Polish Merchants Association was founded in 1921 in Częstochowa. The direct cause of the school rising was dynamic development of trade and industry after independence. Initially, school graduates were only young men, educating towards the trade direction. In 1931, the facility was converted to co-education – the direct result of this decision was significant increase of student’s number.

School educational staff was represented by highly qualified teachers. Combined it with the profile of education has resulted in the preparation of high-class specialists in the field of trade, banking and government. In the school operate of the following organizations: Self Help, College of Graduates, 102 Scout Zagłębiowska Team named after Stefan Żółkiewski, male choir and issued biweekly “Daybreak” by students of the School of Economics.

⁵⁸ 80 lat Zespołu Szkół..., s. 9–12, 53–54.